

קול קורא – גיליון 2 – כתב העת החוג הירושלמי

אוריינטליזם מנקודת המבט של האוריינט

המונח "אוריינטליזם" הופיע בשיח האינטלקטואלי בסוף שנות ה-70 ובראשית שנות ה-80 של המאה ה-20, בעקבות פרסום ספרו רב ההשפעה של אדוארד סעיד. הופעת המונח נשאה עימה הבטחה גדולה עבור מי שקיוו כי סוף־סוף ישמע המערב את המזרח בקולו שלו, ולא עוד את קולו של המערב הבוקע מגרוננו של המזרח. אלא שעד מהרה, התברר כי השיח על האוריינטליזם הוא במידה רבה שיחה פנימית של המערב עם עצמו: פולמוס בין מי שייצגו את המזרח מתוך נקודת המבט הקולוניאלית לבין מבקריה של אותה נקודת מבט – שגם הם פעלו מתוך המרחב האינטלקטואלי המערבי.

מה שהחל כחשיפה מבריקה של המבט המערבי המוטעה על המזרח, ושל הדרכים שבהן התקבעה בתודעה המערבית מערכת יחסים היררכית בין מערב למזרח, הפך בהדרגה למנגנון תיקון שהתגלה כמוטה בדרכו שלו. במקום לשחרר את המזרח מן הדימויים שכפה עליו השיח המערבי, נוצר לעיתים שיח מערבי "מתקן", המנסח מחדש אילו דימויים, קולות ורעיונות מן המזרח ראויים להישמע. רעיונות רציניים ומעמיקים ניסו לחתור תחת העדשה המקובלת ולהציע הסתכלות אחרת, שנועדה לקדם סובלנות, שלום, חיים משותפים וגשר בין דתות ותרבויות. אולם אלה נדחו מפני המונופול של העדשה הביקורתית הספציפית, שהתקינה עבורנו אדוארד סעיד וממשיכיו.

סעיד, ברצונו או שלא ברצונו שימש קטליזטור לשיח בינארי מדכא-מדוכא, מר וחשדני שאת תוצאותיו אנחנו רואים עד היום. כך, ברעיון "הים-תיכוניות", ביקר אלבר קאמי את הטוטליטריות של אידאולוגיות אירופאיות "משחררות", ובירך על העושר במגוון החיים סביב הים התיכון – אך הוא נדחק לשוליים. חגיגת היחד בבשורה הלבנטינית של ז'קלין כהנוב, שראתה את האפשרויות הטמונות בדיאלוג ובריבוי התרבויות באזור ערש הדתות, נאלצה גם היא לפנות מקומה לשיח דיכוטומי אלים. אלי כדורי, האינטלקטואל הבגדדי, ראה בייבוא הלאומנות למזרח אבן נגף המאיימת על שלום האזור, והעז לראות באימפריאליזם בלם ללאומנות – אך נותר עניין לקומץ אינטלקטואלים.

העדשה הביקורתית שהייתה מהפכנית בשעתה, וחידדה היטב דינמיקות שהיו נסתרות עד הופעתה, הפכה מבלי משים, גם לעדשה מסננת: תרבויות, הגויות ותנועות מן המזרח נבחנו על פי תו תקן חדש, שמקורו נותר במערב. אלה שלא התאימו לעקרונותיו של השיח המערבי ה"מתקן" – או שלא ניתן היה למינם בנחות על פיהם – נותרו מחוץ לשיח הביקורתי על האוריינטליזם. במובן זה, ביקורת האוריינטליזם הסתכנה בשעתוק אותה מחווה שביקשה לפרק: המערב נותר לא רק מי שמתאר את המזרח, אלא גם מי שבורר מבין קולותיו של המזרח את אלה הראויים להישמע.

דוגמאות כאלו ורבות אחרות מעלות מטבע הדברים סדרה של שאלות, שיש טעם בבחינתן מחדש. ראשית, יש להבין מה המשמעויות האינטלקטואליות והפוליטיות של הסינון הזה? מה הרקע ההיסטורי, הפוליטי

התנועה
להתחדשות
החברה והתרבות
בישראל

התיקון

והפילוסופי שבמסגרתו הוא פרח? באיזו מידה משמש האוריינטליזם כלי לביקורת הקולוניאליזם, ובאיזה מידה הוא משרת אותו? באיזה אופן הדמיון הפוליטי שלנו מוגבל בשל נקודת המבט המערבית על המזרח, שהיא תוצר של ביקורת האוריינטליזם? מהו הרווח האפשרי, האינטלקטואלי והפוליטי, מהאזנה לקולות שהושתקו? במילים אחרות, מה עשויה לאפשר קריאה של המזרח כשהוא אינו עובר עוד דרך מנגנוני הסינון של השיח המערבי? ומה משמעותה של קריאה כזאת – הן עבור המזרח הן עבור המערב עצמו?

המהלך דחוף ונושא בחובו תקווה גדולה. המשברים הפוליטיים והחברתיים, לצד המשברים באקדמיה המערבית, מחייבים פריצה של מסגרות המחשבה המקובלות במערב, מסגרות שהתיימרו לקדם סובלנות ושלוש בין עמים ונכשלו. העדכון של העמדה המערבית אינו יכול יותר להגיע מאותם מקורות, מוסדות והוגים שהשפיעו על המחשבה המערבית בעשורים האחרונים. המטרה היא הרחבת השיח, עדכון נקודת המבט המערבית והעשרה שלה.

הגיליון הבא של כתב עת החוג הירושלמי – אוריינטליזם מנקודת המבט של האוריינט – מבקש להנכיח קולות שטרם נשמעו, להרחיב את גבולות השיח על האוריינט ולאתגר את המסגרות המערביות הממשטרות אותו. מתוך כך עשויה להיפתח אפשרות למפגש אינטלקטואלי שאינו מכפיף מראש את המזרח לקטגוריות שבאמצעותן הורגל המערב לקרוא אותו. אנחנו מזמינים נקודות מבט אחרות על האוריינטליזם, מתוך תיבות תהודה שלא קיבלו ביטוי מספיק בשיח אקדמי רגיל, ואשר יש בכוחן להפרות זו את זו.

התקוות ממפגש פורה כזה הן גדולות. בריתות עם הוגים מגוונים מרחבי המזרח התיכון, שלא מצאו עד כה במה משותפת לנסח בה הגות המשוחררת מן הדיכטומיות שכפה המערב, יקדמו פיתוח של קונבנציות שיח חדשות. אלה יובילו לדמיון אינטלקטואלי ופוליטי מחודש ויאפשרו מסגרות חדשות לקידום חיים, שגשוג ושלוש.

כתב העת יפרסם מאמרים מחקריים לאחר שיפוט עיוור, מסות, סקירות ספרים מקוריות, קטעי מוזיקה ואמנות חזותית, מתוך נקודות מבט מגוונות של מדעי החברה והרוח.

הנחיות להגשה

- אורך מאמר – עד 4500 מילים
- אורך סקירות ספרים ומסות – עד 2500 מילים
- ניתן לשלוח חומרים בעברית או באנגלית (לכל מאמר יפורסם תקציר מורחב בשפה המקבילה).
- את ההצעות יש לשלוח למייל yotam@jerusalem-circle.org.il עד לתאריך 15.11.2026

לקריאת הגיליון הראשון באתר החוג הירושלמי <https://jerusalem-circle.org.il>

התנועה
להתחדשות
החברה והתרבות
בישראל

התיקון

